

Bencédy József nyolcvanéves*

Könnyű is, nehéz is nekem eleget tenni társaságunk ama kérésének, hogy köszöntsem Bencédy József barátunkat abból az alkalomból, hogy immár ő is „a nyolcvanasok klubjának” tagja lett. — Könnyű a feladat számomra, mert ünnepeltünk életútját (amely az enyémmel többször is együtt futott) egyetemi éveink óta jól ismerem; nehéz viszont róla szólnom azért, mert az iránta való baráti elfogultságom ellenére is szeretnék tárgyilagos lenni.

Bencédy József 1921-ben Tolnán született. Gimnáziumi tanulmányait Pécsen és Budapesten végezte. Az 1939/1940-es tanév tavaszán érettségizett, majd felvételt nyert az Eötvös József

* Elhangzott a Magyar Nyelvtudományi Társaság 2001. október 30-i felolvasó ülésén.

Collegiumba, magyar—latin szakra. Én egy évvel később lettem a kollégium tagja. Bencédy „tanár úr” a kollégiumi hierarchiában neki járó előnyét velünk, „golyákkal” soha nem érezte, sőt szívesen segített bennünket. — A beléje vetett általános bizalom jele volt, hogy a tagság két ízben is ifjúsági elnökké választotta.

Egy idő tájt jöttünk haza a háborúból, együtt készültünk a tanári pedagógiai vizsgára, mindketten 1946 decemberében kaptuk meg az oklevelünket. Én vidékre, Pécsre kerültem, Bencédy József Budapesten kapott tanári állást; 1947 júniusában bölcsészdoktori szigorlatot tett.

Pályánk akkor kapcsolódott ismét össze, amikor 1952-ben mód nyílt rá, hogy ő is a Budapesti Pedagógiai Főiskola magyar nyelvészeti tanszékére kerüljön, ahol én is tanítottam. Sajnos, nem sokáig dolgozhattunk együtt, mert a pesti főiskolát egy hibás oktatáspolitikai döntéssel 1955-ben megszüntették; tanári karát szétszórták.

Bencédy József a budapesti Bolyai János Gimnázium igazgatója lett, majd 1958-tól 1974-ig a Művelődési Minisztériumban dolgozott, főosztályvezetői beosztásban, a közoktatás területén. E minőségében ráirányíthatta a művelődéspolitikai vezetők figyelmét az anyanyelvi nevelés fontosságára; ahogyan ezt például az 1959-es pécsi anyanyelvi konferencián elhangzott előadásában is tette. Hatékonyan támogatta a magyar nyelv eredményesebb iskolai oktatását célzó munkálatokat is: nem rajta múltott, hogy később a reformok — sajnos — más irányba fordultak. Elképzeléseit „Az anyanyelvi nevelés szemléleti háttere” című, 1989-ben megvédett kandidátusi tézises összefoglalója tartalmazza. Valamennyien tudjuk, hogy a hivatali munka és a tudomány művelése két, nehezen összeegyeztethető tevékenység; ezért csak őszinte elismeréssel szólhatok arról, hogy Bencédy tanár úr minisztériumi éve alatt is tevékeny nyelvész maradt. Így például részt vett az értelmező szótár munkálataiban, továbbá (1959-től) tanított az ELTE Mai Magyar Nyelvi, illetőleg Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszékén. Nyelvészpályájának nevezetes teljesítménye fűződik életének ehhez a szakaszához: a hosszú éveken át használt „A mai magyar nyelv” című egyetemi tankönyvnek (1968) Bencédy József írta modern szemléletű jelentéstani fejezetét.

A régi hibát helyrehozandó 1974-ben létrehozták az Egri Tanárképző Főiskola csepeli kihegyezett tagozatát, s Bencédy József ennek, majd az ELTE Tanárképző Főiskolai Karának igazgatója és magyar nyelvészeti tanszékének vezetője lett.

Mi, barátai őszintén örültünk ennek a fordulatnak: Bencédy József a korábnál jóval több időt és energiát fordíthatott a nyelvészeti tevékenységre. Ennek volt köszönhető, hogy 1979-ben, amikor végre sikerült megindítani az Édes Anyanyelvünk című kis folyóiratot, fel lehetett őt kérni a felelős szerkesztői teendők ellátására. A szerkesztőbizottsági beszélgetésekre, vitákra, a valami újat csinálás örömeire a mai napig szíves örömmel emlékszem vissza.

Bencédy József — írásainak bibliográfiája szerint — nálunk, pályatársainál jóval nagyobb érzékenységgel figyelte a magyar sajtó nyelvét, sok rövidebb-hosszabb cikkben emlékeztette újságíró kollégáinkat: legyenek fogalmazásuk, nyelvezetük tekintetében igényesebbek. Ezt a célt igyekezett szolgálni „Nyelvművelő tanácsok” című (1968-as és 1977-ben átdolgozott), majd pedig „Sajtónyelv” című (1995-ben megjelentetett) a sajtó munkatársainak sajátos nyelvi szempontjaira különösen figyelő könyveivel. Ezek a művei — szerintem — joggal tekinthetők a magyar médianyelvi kutatások előfutárainak. A székesfehérvári Kodolányi-főiskolán ő a sajtónyelv előadója.

Hogy a sajtó és a nyelv, illetőleg a nyelvművelés összefüggései mindig is különösen érdekelték, az is bizonyítja, hogy kezdeményezte és több éven át szerkesztette a Magyar Nyelvőr nyelvművelő sajtószemléit, amelyek kincsesbányák lesznek egy majdani tudománytörténet számára. Ezeknek a szemléknek a folytatása később, mások által — sajnos — csak hézagosan sikerült.

Az eddig mondottakkal — remélem — érzékeltetni tudtam, hogy Bencédy József a szónak tiszta és nemes értelmében közéleti ember volt és ma is az. Hosszú évtizedek óta tagja a változó nevű, de mindig változatlan célú akadémiai nyelvművelő és helyesírási bizottságoknak, tagja társaságunk választmányának; tagja az Anyanyelvpolók Szövetsége vezetőségének; tagja az Édes

Anyanyelvünk c. folyóirat szerkesztőbizottságának; tagja a Magyar Rádió nyelvi bizottságának; Lőrincze Lajos-díjas.

Köszönöm társaságunknak, hogy én lehettem az, aki Bencédy Józsefnek ma elsőként kívánhat erőt, egészséget és töretlen munkakedvet. Kedves Jóska, Isten éltesen sokáig!

FÁBIÁN PÁL